

YABANCI BOŞANMA KARARININ TÜRKİYE'DE TANINMASI
DAVASININ MİRASÇILAR TARAFINDAN AÇILABİLECEĞİNE
İLİŞKİN YARGITAY 2. HUKUK DAİRESİ'NİN 3.4.2012 TARİHLİ
KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Nuray EKŞİ*

Özet

Davada hukukî yarar, usul hukukunun temel prensiplerinden biridir. Bu prensip, tanıma ve tenfiz davaları açısından da geçerlidir. Nitekim 6100 sayılı HMK'nın 114/1-h maddesinde hukukî yarar, dava şartları arasında sayılmıştır. Türk milletlerarası özel hukukunda ilk defa 5718 sayılı MÖHUK'un 52(1). maddesi ile tanıma ya da tenfiz davalarını, hukukî yararı olan herkesin açabileceği öngörülmüştür. Yargıtay, muhtelif kararlarında MÖHUK'un 52(1). maddesini yorumlamıştır. Söz konusu Yargıtay kararları, MÖHUK'un 52(1). maddesinin kapsamı ve kimlerin tanıma ya da tenfiz davası açmada hukukî yarar sahibi olduğunun saptanması açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu öneminden dolayı, çalışmamızda, yabancı mahkemece karara bağlanan boşanma davasına taraf olmayan mirasçıların tanıma davası açmada hukukî yararlarının varlığını kabul eden Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararı incelenmiştir. İncelememizin esasını, yeni olması itibariyle 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararı oluşturmakla birlikte, 5718 sayılı MÖHUK'un yürürlüğe girdiği 2007 yılından beri mirasçılarının tanıma ya da tenfiz davası açabileceklerine ilişkin olarak verilen diğer Yargıtay kararlarına da değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Tanıma, tenfiz, davada hukukî yarar, yabancı mahkeme kararının tenfizinde hukukî yarar.*

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi [nurayeksi@gmail.com; neksi@yeditepe.edu.tr]

EVALUATION OF THE DECISION OF THE SECOND CIVIL
DIVISION OF THE COURT OF APPEAL DATED 3.4.2012 WHICH
ESTABLISHED THAT HEIRS CAN FILE AN ACTION FOR
RECOGNITION OF FOREIGN DIVORCE DECREE IN TURKEY

Abstract

It is a basic principle of procedural law that a party must have a legal interest to file a case. This principle also applies in terms of litigation for the recognition or enforcement of foreign judgments. Indeed legal interest is one of the conditions of the case in Article 114/1-h of the Turkish Civil Procedural Law No. 6100. In addition, for the first time in Turkish private international law, it is stated in Article 52(1) of the PILA that any person who has a legal interest in the enforcement or recognition of a foreign judgment may file a suit for either recognition or enforcement. The Court of Appeal has interpreted Article 52(1) of the PILA in its various decisions. Such decisions of the Court of Appeal are highly important for the determination of the content of Article 52(1) of the PILA as well as clarifying the persons who have a legal interest for filing a case for the recognition or enforcement of a judgment granted by a foreign court. In order to emphasize the importance of the comments of the Court of Appeal on Article 52(1), in this study the decision of 2nd Civil Chamber of the Court of Appeal dated 3.4.2012 which established that heirs who are not parties to the divorce proceeding before a foreign court can file a case asking for recognition of the foreign divorce judgment in Turkey is evaluated. Although the decision of the 2nd Civil Chamber of the Court of Appeal dated 3.4.2012 forms the basis of our evaluation, this study also considers the other decisions of the Court of Appeal granted since entry into force of the PILA in 2007 and relating to lodging recognition or enforcement actions by the heirs.

Keywords: *Recognition, enforcement, legal interest, legal interest in enforcement of a foreign judgment.*

I. Giriş

Kural olarak her devletin mahkemeleri tarafından verilen kararlar sadece kendi ülkelerinde hüküm ve sonuç doğururlar. Devletlerin yargı egemenliği ve bağımsızlığı bunu gerektirir. Devletler yargı egemenliklerini kendi ülkelerinde kullanırlar ve milletlerarası antlaşmalarda aksi öngörülmuş olmadıkça, yargı güçlerini başka ülkelere teşmil edemezler. Bu sebeple, yabancı bir devlet mahkemesi tarafından verilen

kararın, verildiği ülke dışında *mahkeme kararı* olarak *kendiliğinden* hüküm ve sonuç doğurması mümkün değildir. Yabancı bir mahkeme kararının verildiği ülke dışında hüküm ve sonuç doğurması “tanınmasına” veya “tenfiz edilmesine” bağlıdır. Millî mahkeme kararlarından farklı olarak yabancı mahkeme kararının, Türkiye’de de *mahkeme kararı* olarak sonuç doğurabilmesi için yeniden dava açmak gerekir. Yabancı mahkeme kararının verildiği ülke dışında sonuç doğurması için iki tür dava açılabilir. Bunlardan birincisi “tanıma davası”dır. İkincisi ise “tenfiz davası”dır. Tanıma veya tenfiz davası, delillerin toplanarak usul hukuku ve maddî hukuk yönünden yargılama yapılan yeni bir dava değildir. Bu davalarda yabancı mahkeme kararının belirli koşullara uygun olup olmadığı incelenir. Bu inceleme sırasında yabancı ilamın kamu düzenine aykırı olup olmadığını tespitine ilişkin değerlendirme hariç, yabancı mahkeme ilamının esasına girilmez (révision au fond) ve böylece yabancı mahkemenin yargılama gücüne müdahale edilmez.

Yabancı bir mahkeme kararının verildiği ülke dışında hüküm ve sonuç doğurması için tanıma ya da tenfiz davasının açılması gerekmektedir. Ancak bu davalardan hangisinin açılacağını belirlemek gerekir. Tanıma davasının mı yoksa tenfiz davasının mı açılacağı sorusuna, yabancı mahkeme kararının içeriğine bakarak cevap verilecektir. O halde yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfiz edilmesi yol ayrımına gelindiğinde, gidilecek yolu belirleyen bizzat yabancı mahkeme kararının kendisidir. Yabancı mahkeme kararının içeriğinde, özünde icraya başvurulmasını gerektiren bir durum varsa, o zaman tenfiz davası açılacaktır. Eğer yabancı mahkeme kararının içeriğinde, özünde icra dairesine başvurulmasını gerektiren bir durum yoksa o zaman tanıma davası açılacaktır.

Tanınmış bir yabancı mahkeme kararının Türkiye’de iki sonucu vardır: (1) Tanımayla, yabancı mahkeme kararı kesin hüküm gücünü kazanır. Tanınmış bir yabancı mahkeme kararı tıpkı Türk mahkemesinden verilen bir karar gibidir. (2) Tanınmış bir yabancı mahkeme kararı, kesin delil teşkil eder. Yabancı mahkeme kararının tenfizine hükmedilmesi halinde ise, yukarıdaki iki sonucun yanı sıra yabancı mahkeme kararı Türkiye’de icra kabiliyeti de kazanır. O halde tenfizine hükmedilen bir yabancı mahkeme kararı kesin hüküm, kesin delil ve icra kabiliyeti olmak üzere üç sonuç doğurur. Bu haliyle tenfiz, tanımayı da kapsayan daha geniş bir müessesedir.

Tanıma ile tenfiz müesseseleri aslında doğurdukları sonuçlar ve şartları bakımından farklı olmakla beraber uygulamada birbirine karıştırılmaktadırlar. Bazen de yabancı bir mahkeme kararının tanınması ya da tenfizi yerine “tanınması ve tenfizi” ifadesi kullanılmaktadır. Bu iki müesseseyi birbirine karıştırmamak gerekir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere her yabancı mahkeme kararı Türkiye’de icraî sonuç doğurmaz. Bazı yabancı mahkeme kararlarının, nitelikleri icabı icra kabiliyetleri yoktur. Bu tür kararlar açısından açılacak olan davanın adı “yabancı mahkeme kararının tanınması” davasıdır.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin inceleyeceğimiz 3.4.2012 tarihli kararından, ilamın hangi ülke mahkemesi tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 tarihli kararı, yabancı mahkemece verilen boşanma kararına ilişkindir. Yabancı ilamın konusu boşanma olduğundan, yabancı ilam icraî nitelik taşımamaktadır ve bu açıdan Türkiye’de sonuç doğurması için tanınması yeterlidir. Boşanmaya ilişkin yabancı ilam tanındıktan sonra, verildiği ülkede kesinleştiği andan başlayarak Türkiye’de kesin hüküm ve kesin delil teşkil edecektir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 tarihli kararına konu olan boşanma ilamının tarafları Türk vatandaşlarıdır. Bu sebeple tanınmasına karar verilen yabancı boşanma ilamı nüfus kütüğüne de kaydedilecektir. Nüfusa kayıt, beyan edici nitelikte bir idarî işlemdir. 5718 sayılı MÖHUK’un 58(3). maddesine göre, yabancı mahkeme ilâmına dayanılarak Türkiye’de idarî bir işlemin yapılması için yabancı ilamın tanınması gerekir.

II. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Özeti

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 3.4.2012 tarihli kararında, yabancı mahkeme kararının tanınmasında veya tenfiz edilmesinde hukukî yararı bulunan herkesin tanıma ya da tenfiz isteminde bulunabileceği; yabancı ilamın tanınmasını isteyen davacının dava sırasında ölümü halinde, ölenin yasal mirasçılarının davaya devam etmesinde ve tanıma kararı almasında miras hukuku açısından hukukî yararları olduğu sonucuna varmıştır.

Karara konu olan olayda, yabancı mahkemeden aldığı boşanma ilamının tanınması için Erdek Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi’nde dava

açan *Mustafa A.*, dava görülürken vefat etmiştir. Kanunî mirasçısı *Akın A.* davaya müdahil olmuştur. Ancak Erdek Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi, dava sırasında davacının ölmesi sebebiyle davanın konusuz kaldığına ve esas hakkında hüküm tesis edilmesine yer olmadığına karar vermiştir. Tanıma davasına müdahil olarak katılan *Akın A.*, Erdek Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi tarafından verilen kararı temyiz etmiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 16.11.2011 gün ve 1587-18650 sayılı ilamıyla, Erdek Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi'nin kararını onaylamıştır. Müdahil *Akın A.*, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından verilen 16.11.2011 tarihli onamaya karşı karar düzeltme yoluna başvurmuştur. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, onama kararını kaldırmıştır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, karar düzeltme aşamasında, mirasçıların tanıma davasına devam etmede hukukî yararının olduğuna; ancak bu hususun temyiz aşamasında gözden kaçırıldığına; bu sebeple davacının ölümü nedeniyle davanın konusu kalmadığından bahisle davanın reddedilmesinin hukuka aykırı olduğuna oyçokluğuyla hükmetmiştir.

2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararına ilişkin muhalefet şerhinde, yabancı ülkede verilen boşanma kararının tanınmasıyla başka bir nedenle evliliğin yeniden sonlandırılacağı; oysa derdest tanıma davası sırasında eşler arasındaki evlilik birliğinin ölüm ile sona erdiği ve miras hakkının, ölüm ile kendiliğinden kazanıldığı; bu durumda yabancı boşanma ilamın tanınmasının Türk kamu düzenine açık aykırılık teşkil edeceği; 5718 sayılı MÖHUK'da dava açma hakkı verilen ilgililerin sadece devam eden evliliklerde bu haklarını kullanabileceği ifade edilmiştir.

2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararında hem “tanıma” ve hem de “tanıma ve tenfiz” ifadelerini kullanmasını, 2. Hukuk Dairesi'nin “tanıma” ve “tenfiz” müesseselerini birbirine karıştırdığı şeklinde yorumlamamak gerekir. Nitekim 2. Hukuk Dairesi “*davacı açmış olduğu dava ile yabancı mahkemeden alınan boşanma kararının tanınmasını talep etmiş*” ifadesiyle, yabancı mahkeme tarafından verilen boşanma ilamının Türkiye’de sonuç doğurması için tanıma davası açılması gerektiğinin altını çizmiştir. Daha sonra kullanılan “*..yabancı ilamın tenfizini ve tanınmasını...*” ifadesi, sadece 5718 sayılı MÖHUK hükümleri uyarınca hukukî yararı bulunan herkesin bu davaları açabileceğini belirtmek amacıyla kullanılan genel bir ifadedir. Yoksa bu ifadeden Yargıtay’ın, birçok kararında yaptığı gibi, “tanıma” ve “tenfiz” müesseselerini birbirine karıştırdığı sonucuna varmamak gerekir.

III. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Metni

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin incelememize konu olan 3.4.2012 tarihli kararı şöyledir:

“2. HD, E. 2012/4025, K. 2012/8133, T. 3.4.2012: İncelenen Kararın: Mahkemesi: Erdek Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi, T. 5.10.2010, Numarası: Esas No: 2010/177, Karar No: 2010/270, Davacı: Mustafa A. (ölü); Dahili Davacı: Akın A., Davalı: Füsun A.; Dava Türü: Tanıma-Tenfiz (Boşanma); Karar Düzeltme İsteyen: Akın A.

Yukarıda tarihi, konusu ve tarafları gösterilen hükmün; onanmasına dair Dairemizin 16.11.2011 gün ve 1587-18650 sayılı ilamıyla ilgili karar düzeltme isteminde bulunulmakla, evrak okundu, gereği düşünüldü:

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 1.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmiş ise de, bu Kanuna 6217 sayılı Kanunla ilave edilen geçici 3. maddenin (1). bendinde, Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihine kadar, 1086 sayılı Kanununun kanun yollarına ilişkin hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağı hükmüne bağlandığundan, karar düzeltme talebinin incelenmesi gerekmektedir.

Davacı açmış olduğu dava ile yabancı mahkemeden alınan boşanma kararının tanınmasını talep etmiş, davacı asilin ölümü üzerine mahkemece dava konusuz kaldığından esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiş, dahili davacının temyizi üzerine hüküm dairemizce onanmıştır. Yabancı mahkeme ilamının kesin hüküm veya kesin delil etkisi, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade edeceğine (5718 sayılı MÖHUK md. 59) göre, yabancı ilamın tenfizini ve tanınmasını isteyen davacının dava sırasında ölmü halinde, ölenin yasal mirasçularının davaya devam etmesinde ve tenfiz veya tanıma kararı almasında miras hukuku açısından hukukî yararı vardır (5718 sayılı MÖHUK md. 52). Öyleyse işin esasının incelenmesi ve sonucuna göre karar verilmesi gerekir. Ne var ki, bu husus ilk inceleme sırasında gözden kaçırıldığından dahili davacının karar düzeltme isteminin kabulü ile

Dairemizin 16.11.2011 gün 2011/1587 esas, 2011/18650 karar sayılı onama kararının kaldırılmasına karar vermek gerekmiş ve bu husus nazara alınmadan davacının ölümü nedeniyle davanın konusu kalmadığından bahisle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmüştür.

Sonuç: Dahili davacının karar düzeltme isteminin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 440-442. maddeleri gereğince kabulü ile Dairemizin 16.11.2011 gün ve 2011/1587 esas, 2011/18650 karar sayılı onama kararının kaldırılmasına, hükmün yukarıda açıklanan sebeple bozulmasına, istek halinde temyiz peşin ve karar düzeltme harcının yatırana geri verilmesine, oyçokluğuyla karar verildi. 03.04.2012

Karşı Oy Yazısı: Eşler arasındaki evlilik birliği ölüm ile sona ermiştir. Ölüm ile sona eren evliliğin daha sonra açılan bir dava ile başka bir sebeple “yeniden” sonlandırılması mümkün değildir. Aksi düşünce ölüm ile “kendiliğinden” kazanılan haklara yönelik Türk mahkeme kararlarına aykırılık oluşturacağı için Türk kamu düzenine açık aykırılık teşkil eder. 5718 sayılı Kanuna göre dava açma hakkı verilen ilgililer sadece “devam eden” evliliklerde bu yetkilerini kullanabilir. Farklı düşünüyorum”.

IV. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi

A. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Tanıma ve Tenfiz Davalarının Hukukî Yararı Bulunan Herkes Tarafından Açılması Esası Açısından Değerlendirilmesi

1. MÖHUK'un 52(1). Maddesi Uyarınca Tanıma ve Tenfiz Davalarının Hukukî Yararı Bulunan Herkes Tarafından Açılması Esası

5718 sayılı MÖHUK'un 52(1). maddesine göre, kararın tenfiz edilmesinde hukukî yararı bulunan herkes tenfiz isteminde bulunabilir. Kanunimizce, 52(1). maddede sadece tenfizden söz edilmesi karşısında, bu hükmün sadece tenfiz davalarında uygulanacağı, tanıma davalarında uygulanmayacağı sonucuna varmamak gerekir. Çünkü 5718 sa-

yılı MÖHUK'un 50-53. maddeleri, tanıma ve tenfize ilişkin ortak maddelerdir. Bu maddelerin MÖHUK'ta yer aldığı ikinci bölümün başlığı da zaten “yabancı mahkeme ve hakem kararlarının tanınması ve tenfizi”dir. Kanun koyucunun 5718 sayılı MÖHUK'un 50-53. maddelerini, tanıma ve tenfize ilişkin ortak hükümler başlığı altında düzenlemesi ya da madde içeriğinde sadece tenfizden söz etmek yerine hem tanıma ve hem de tenfizden söz etmesi yerinde olurdu. Ancak 5718 sayılı MÖHUK'un 50-53. maddelerinin lafzından değil ruhundan hareketle bu maddelerin hem tenfizde ve hem de tanımada uygulanacağını kabul etmek gerekir. Nitekim doktrinde, MÖHUK'un 52(1). maddesinin tanıma davaları bakımından da aynen uygulanması gerektiği ifade edilmiştir¹. Bu görüşe göre, 5718 sayılı MÖHUK'un 52(1). maddesi uyarınca, hukukî yararı bulunan her ilgilinin, sadece yabancı mahkemece verilen kararın tenfizini değil tanınmasını da talep edebilmesi milletlerarası özel hukukun hakkaniyeti gereğidir².

Hiç şüphesiz yabancı mahkemece karara bağlanan davanın taraflarının, bu kararın tanınması ya da tenfizinde hukukî yararı vardır. Ancak tanıma ya da tenfiz davasını, mutlaka yabancı mahkemece görülen davanın taraflarından birinin açması gerekmez. 5718 sayılı MÖHUK'da, tanıma veya tenfiz davası açılmasında hukukî yararı olan “herkesin” bu davaları açabileceği öngörülmüştür. O halde yabancı ülkede görülen davanın tarafı olmamakla beraber tanıma ya da tenfiz davası açmada hukukî yararı olan herkes bu davaları açabilecektir. “*Davanın taraflarından ve onların küllî haleflerinden başka, tanıma veya tenfizde hukukî yararı olanlar veya yabancı mahkeme ilamından kesin delil veya kesin hüküm olarak yararlanma ya da idarî bir işlemde kullanma hakkına sahip bulunanlar da tanıma veya tenfiz talebinde bulunabilir*”³. Sözgelimi, miras, velayet, nafaka ve mal rejiminin tasfiyesine ilişkin konularda menfaati bulunan kişiler için de yabancı bir boşanma ilamının tanınmasında hukukî yararın varlığından söz edilebilir⁴. *Nomer*'e göre, yabancı bir mahkeme kararının tarafları var

¹ Aysel ÇELİKEL, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 12. bası (Çelikel/Erdem), İstanbul 2012, s. 618.

² ÇELİKEL, s. 618.

³ Ergin NOMER, *Devletler Hususî Hukuku*, 19. bası, İstanbul 2012, s. 518.

⁴ NOMER, s. 507. Ayrıca bkz. 2. HD, E. 2007/20375, K. 2008/4214, T. 27.03.2008: Nuray EKŞİ, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna İlişkin Yargıtay Kararları*, İstanbul 2010, s. 124-125.

oldukça, bu kararın tanınması ya da tenfizinde menfaati olan diğer kişi veya kişilerin MÖHUK'un 52(1). maddesi anlamında hukukî yararlarının bulunduğu söylenemez. Ancak dava taraflarından biri hatta değilse tanımada menfaati olan diğer kişi veya kişilerin hukukî yarar sahibi olabilmeleri mümkündür⁵.

5718 sayılı MÖHUK'un 52(1). maddesinin aksine, mülga 2675 sayılı MÖHUK'da bu yönde bir hüküm yoktu. 5718 sayılı MÖHUK'un 52(1). maddesinde yer alan açık hükümle uygulamada ortaya çıkabilecek te reddütler giderilmiştir. Gerçi bu hüküm 5718 sayılı MÖHUK'da yer almasaydı dahi Türk usul hukukunun genel ilkelerinden hareketle hukukî yararı olan herkesin tanıma ya da tenfiz davası açabileceği sonucuna varılabilirdi. Nitekim 6100 sayılı HMK'nın⁶ 114(1). maddesinin (h) bendinde, davacının, dava açmakta hukukî yararının bulunması dava şartları arasında sayılmıştır. 1086 sayılı HUMK döneminde de, kanunda açık hüküm olmamasına rağmen Yargıtay⁷ ve doktrin⁸ tarafından dava açma hakkının hukukî yararlarla sınırlı olduğu kabul ediliyordu. Uygulamada yeknesaklığı sağlamak ve farklı yorumları önlemek bakımından gerek 6100 sayılı HMK'nın 114(1). maddesine ve ge-

⁵ NOMER, s. 507-508.

⁶ RG 4.2.2011/27836.

⁷ "Hukukî yarar, dava şartıdır. Mahkeme dava şartlarını re'sen incelemekle görevlidir ...", HGK 10.1.1968, 8/1083-3, (1968)1 AnkaraBD s. 81; aynı yönde bkz. HGK 24.11.1982, 7/1874-914, (1983)6 YKD, s. 807 vd.; HGK 3.10.1973, 814/754, (1974)157 İKİD, s. 2526 vd.; HGK 24.6.1992, 1/347-394, (1992)9 YKD, s. 1335 vd.; HGK 10.11.1999, 937/946, (2001)481 İKİD, s. 27 vd.; HGK 21.3.2007, 8-161/155, (2007)3 MİHDER, s. 833; HGK 17.3.2010, 3-119/159 (Kazancı); HGK 31.3.2010, 11-143/196 (Legalbank); HGK 18.1.2012, 19-622/9 (Kazancı).

⁸ Sabri Şakir ANSAY, *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. bası, Ankara 1960, s. 224; Necmeddin BERKİN, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, İstanbul 1969, s. 59 vd.; Necip BİLGE/Ergun ÖNEN, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. bası, Ankara 1978, s. 406 vd.; İlhan POSTACIOĞLU, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. bası, İstanbul 1975, s. 195 vd.; Ergun ÖNEN, *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara 1979, s. 151; Saim ÜSTÜNDAĞ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. bası, İstanbul 2000, s. 312; Baki KURU, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt 2, 6. bası, İstanbul 2001, s. 1363 vd.; Timuçin MUŞUL, *Medeni Usul Hukuku*, 2. bası, Ankara 2009, s. 103; Hakan PEKCANİTEZ/Muhammet ÖZEKES/Oğuz ATALAY, *Medeni Usul Hukuku*, 9. bası, Ankara 2009, s. 287; Baki KURU/Ramazan ARSLAN/Ejder YILMAZ, *Medeni Usul Hukuku*, 21. bası, Ankara 2010, s. 280.

rekse 5718 sayılı MÖHUK'un 52(1). maddesinde açık hüküm konulması yerinde olmuştur.

**B. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 Tarihli
Kararının Yabancı Mahkemece Karara Bağlanan
Boşanma Davasına Taraf Olmayan Mirasçıların Tanıma
Davası Açması Açısından Değerlendirilmesi**

Yabancı mahkemece görülen davaya taraf olmamasına rağmen bu davada verilen yabancı ilamın tanınması veya tenfiz edilmesi için Türkiye'de dava açmada hukukî yararı olanlar arasında mirasçılar önemli bir yere sahiptir. Nitekim Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 14.12.2009 tarihli kararında⁹, yabancı boşanma kararının tanınması için mirasçılar tarafından Türk mahkemesinde dava açılabilirliği sonucuna varılmıştır. Karara konu olan olayda mirasbırakan ile eşi yabancı mahkeme ilamı ile boşanmıştır. Mirasçı, yabancı boşanma ilamının tanınması için Ankara 5. Aile Mahkemesinde dava açmıştır. Davacı, mirasbırakan ile kocasının yabancı mahkemece boşanmalarına karar verildiğini, bu kararın kesinleştiğini, yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınması konusunda gerek kadın gerekse erkek tarafından dava açılması mümkün iken hiçbir zaman eşler tarafından mirasbırakanının öldüğü tarihe kadar tanıma davası açılmadığını, eşler arasındaki evliliğin ölüm ile daha önce sonlanmış olmasına rağmen sanki ortada hukuken devam eden bir evlilik varmış gibi davalı eski kocanın miras talebinde bulunduğunu belirterek yabancı boşanma ilamının tanınmasını istemiştir. Ankara 5. Aile Mahkemesi, davayı reddetmişti. Yargıtay, dosyaya sunulan veraset ilamına göre, davacının, davalı ile birlikte müteveffa Kamile'nin mirasçısı olduğu, bu durumda davacının tanıma talep etmekte hukukî yararının bulunduğunu belirterek davanın reddine ilişkin kararı bozmuştur.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 8.3.2012 tarihli kararına¹⁰ konu olan olayda, yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınması davası, yabancı ilamın tarafı olan *Tevfik D.*'nin 15.12.2010 tarihinde ölümü üzerine bu kişinin yasal mirasçısı tarafından açılmıştır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, kararın tenfiz edilmesinde hukukî yararı bulunan her-

⁹ 2. HD, E. 2009/8580, K. 2009/21495, T. 14.12.2009: EKŞİ, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna İlişkin Yargıtay Kararları, s. 77-85.

¹⁰ 2. HD, E. 2011/10496, K. 2012/5126, T. 8.3.2012.

kesin tenfiz isteminde bulunabileceği; yabancı boşanma ilamının tanınmasına karar verildiği takdirde evliliğin ölümle değil, boşanmayla sona ereceği; bu durumun davacının miras payını etkileyeceği; miras payı etkilenen davacının yabancı ilamın tanınmasını istemekte hukukî yararının mevcut olduğu; mahkemece, tanıma isteği hakkında olumlu ya da olumsuz bir hüküm verilmesi gerekirken davanın husumet nedeniyle reddine karar verilmesinin doğru olmadığı sonucuna varmıştır.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararında¹¹ da yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınması davasının, yabancı ilamın tarafı olan annenin ölümü üzerine, yasal mirasçısı olan küçük çocuğu adına kayyımı tarafından açılması kabul edilmiştir. Karara konu olan olayda, yabancı mahkemece verilen boşanma kararının tanınması davası, yabancı ilamın tarafı olan *Gülay O.*'nun 3.4.2012 tarihinde ölümü üzerine, bu kişinin yasal mirasçısı olan küçük *Seçil O.* adına kayyımı tarafından açılmış; mahkemece; tanınması istenen yabancı ilamın boşanmaya ilişkin ve boşanmanın kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğu, ölüm ile mirasçılara intikal etmediği, bu yüzden mirasçılarının yabancı mahkeme kararının tanınmasını isteyemeyecekleri gerekçesiyle dava reddedilmiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararına göre, "5718 sayılı Kanununun 59. maddesinde yabancı ilamın kesin hüküm ve kesin delil etkisinin, yabancı mahkeme kararının tanınmasından itibaren değil, yabancı mahkemede kesinleşme anından itibaren hüküm ifade edeceği kabul edilmiştir. Bu hükmün sonucu olarak boşanma kararının tanınması halinde taraflar, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren boşanmış olacaklardır. Nitekim bu düzenlemeye paralel olarak Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, yabancı mahkemelerce verilen boşanma kararlarının Türk mahkemelerince tenfiz veya tanınmasına karar verilip kesinleşmesi halinde, yabancı mahkemece verilmiş olan kararın kesinleşme tarihi, boşanma tarihi olarak kabul edilir kuralını öngörmüştür (m. 58 / 1). Öte yandan 5718 sayılı yasanın 52. maddesine göre, hukukî yararı bulunan herkes tenfiz isteğinde bulunabilir. Şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar dahil, herhangi bir hak bu hükmün dışında tutulmamıştır. Tanıma, yabancı mahkeme kararının tenfiz şartlarını taşıdığına tespitine bağlı olduğuna göre, buradaki düzenlemenin tanıma için de geçerli olduğu açıktır. Tanıma halinde, ya-

¹¹ 2. HD, E. 2011/21901, K. 2012/8257, T. 3.4.2012.

bancı ilamın kesinleşme tarihi boşanma tarihi olarak kabul edileceğine göre, davacının yabancı boşanma kararının tanınmasını istemekte korunmaya değer hukukî yararı mevcuttur. Öyleyse toplanan deliller çerçevesinde işin esası incelenip, yabancı ilamın tanınması için gerekli yasal şartları taşıyıp taşımadığının belirlenmesi ve hasıl olacak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken davacının taraf ehliyetinin bulunmadığı gerekçesiyle isteğin reddi doğru görülmemiştir”.

Yukarıda açıklanan kararlardan anlaşılacağı üzere, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin, mirasçılar tarafından tanıma veya tenfiz davası açılmasında hukukî yararlarının olduğuna ilişkin içtihadı istikrar kazanmıştır. 2. Hukuk Dairesi'nin incelediğimiz 3.4.2012 tarihli kararına konu olan olayda, yabancı mahkemeden alınan boşanma ilamının tanınması davası görülürken davacı ölmüş ve Erdek Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi, dava konusuz kaldığından esas hakkında hüküm verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. İlk derece mahkemesi kararı, davaya müdahil olan mirasçı tarafından temyiz edilmiş; temyizde karar onanmış ancak karar düzeltmede onama kararı kaldırılmış; yabancı mahkeme ilamının kesin hüküm ve kesin delil etkisi, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade (5718 sayılı MÖHUK md. 59) edeceğinden yabancı ilamın tanınmasını isteyen davacının dava sırasında ölümü halinde, ölenin yasal mirasçılarının davaya devam etmesinde ve tanıma kararı almasında miras hukuku açısından hukukî yararları (5718 sayılı MÖHUK md. 52) olduğu sonucuna varılmıştır. Yabancı boşanma ilamı Türkiye'de henüz tanınmadığından nüfus kayıtlarında kadın halen ölenin eşi olarak gözüktüğünden mirastan pay alabilecektir. Kadının mirastan pay alması halinde diğer mirasçıların paylarında bir azalma olacaktır. Bu sebeple mirasçıların, yabancı boşanma ilamının tanınmasında hukukî yararları vardır.

Yargıtay, 5718 sayılı MÖHUK'un yürürlüğe girdiği 12.12.2007 tarihinden beri verdiği kararlarında, 52(1). maddede yer alan hukukî yararı olan herkesin tanıma veya tenfiz davası açması hükmünü isabetli bir şekilde yorumlamaktadır¹². Mülga 2675 sayılı MÖHUK'da, 5718 sayılı

¹² Diğer Yargıtay kararları için bkz. 2. HD, E. 2008/5240, K. 2008/9322, T. 25.6.2008; 2. HD, E. 2008/9629, K. 2008/9345, T. 25.6.2008; 2. HD, E. 2007/20375, K. 2008/4214, T. 27.3.2008; 2. HD, E. 2009/11856, K. 2009/15801, T. 16.09.2009; EKŞİ, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna İlişkin Yargıtay Kararları*, s. 73-76, 124-125; Nuray EKŞİ,

MÖHUK'un 52(1). maddesine paralel bir hüküm yoktu. Yargıtay 2675 sayılı MÖHUK döneminde verdiği bir kararında mirasçılarının yabancı boşanma ilamının tanınmasını istemede hukukî yararlarının olmadığı sonucuna varmıştı. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin, 19.12.1994 tarihli kararına¹³ konu olan olayda, ilk derece mahkemesi, boşanma davası açmanın münhasıran kişiye bağlı haklardan olduğu ve mirasçılarının yabancı boşanma ilamının tanınması davasını açma hakkının bulunmadığı gerekçesiyle davayı reddetmişti. Yargıtay oy çokluğuyla aldığı kararıyla ilk derece mahkemesinin hükmünü onamıştır. Karara ilişkin muhalefet şerhinde, tenfiz veya tanıma isteme hakkı şahsa bağlı haklardan olmadığından, boşanan eşlerden birinin mirasçılarının tenfiz veya tanıma istemede hukukî yararının kabul edilmesi gerektiği haklı olarak ifade edilmişti. Muhalefet şerhine göre, "...boşama ilamının nüfus siciline işlenmesi idari bir işlem olduğundan boşanmadan başka bir hüküm taşımayan yabancı mahkeme ilamının tanınması yeterlidir. Şu halde tanıma özellikle yabancı mahkeme kararına inşaî bir nitelik kazandırmamakta; tanıma kararı açıklayıcı nitelikte olmaktadır. Tanınmasına karar verilen yabancı ilamın Türkiye'de hukukî sonuçlarının hangi andan itibaren etkili olacağı konusunda ... yabancı mahkeme ilamının olduğu günden itibaren varlığını ve sonuç doğuracağını kabul etmek doğru olacaktır Şu halde boşanma davasına ilişkin olsa dahi tanıma davası, boşanma istemi niteliğinde kabul edilemez. Tanıma davası, tanınması istenen yabancı ilamın tarafları arasında bir hukukî durumun kanunda gösterilen biçimlere uygun oluştuğunun tesbitinden ibarettir. Boşanma olgusu yabancı kesin ilamın oluşması ile tamamlanmıştır. Bu aynı, kesinleşmesine rağmen nüfus idaresine gönderilmeyen ve sicile işlenmeyen Türk mahkemeleri ilamı gibidir. Tüm bu sebepler gösteriyor ki tenfiz veya tanıma isteme hakkı şahsa bağlı haklardan olmayıp, boşanan eşlerden birinin mirasçılarının tenfiz veya tanıma istemede hukukî yararları açıktır. Davanın bu sebeple de reddi doğru değil ise de 2675 sayılı kanunun 39 ve 36. maddelerine aykırı bir biçimde hasımsız açılan tanıma davasının dinlenme imkanı yoktur. Ret bu gerekçe ile doğru olduğundan onanmalıdır". Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 19.12.1994 tarihli kararına ilişkin muhalefet şer-

Milletlerarası Özel Hukuk I Pratik Çalışma Kitabı, 4. bası, İstanbul 2012, s. 100-107.

¹³ 2. HD, E. 1994/11220, K. 1994/12667, T. 19.12.1994: Nuray EKŞİ, *Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları*, İstanbul 2007, s. 215.

hinde, tanıma kararının inşaî nitelikte değil açıklayıcı nitelikte olduğu; tanınmasına karar verilen yabancı ilamın verildiği ülkede kesinleştiği günden itibaren varlığını ve sonuçlarını Türkiye’de doğuracağını kabul edilmesi gerektiği; tanıma veya tenfiz talebinin şahsa bağlı haklardan olmadığı ve bu sebeple tanıma veya tenfiz davalarını hukukî yararı olan herkesin açabileceği ifade edilmiştir.

C. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 Tarihli Kararının Yabancı İlamın Kesin Hüküm ve Kesin Delil Etkisini Doğuracağı An Açısından Değerlendirilmesi

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme ilamının, kesin hüküm ve kesin delil etkisinin yabancı mahkemenin usul hukukuna göre kesinleştiği anda mı yoksa Türk mahkemesi tarafından tanınmasına karar verildiği anda mı gerçekleşeceği konusunda mülga 2675 sayılı MÖHUK’ta bir hüküm yoktu. Bu konu ilk defa 5718 sayılı MÖHUK ile düzenlenmiştir. 5718 sayılı MÖHUK’un “kesin hüküm ve kesin delil etkisi” başlığını taşıyan 59. maddesine göre, yabancı ilâmın kesin hüküm veya kesin delil etkisi, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade eder. 5718 sayılı MÖHUK’un 59. maddesine ilişkin gerekçeye göre, *“Türk mahkemelerince hakkında tanıma kararı verilen yabancı mahkeme kararının sahip olduğu kesin delil veya kesin hüküm etkisinin Türk hukuku bakımından hangi andan itibaren hüküm doğuracağı uygulamada bazı tereddütlere yol açmaktaydı. Düzenlenen yeni ... madde ile tanınan yabancı mahkeme kararının kesin hüküm veya kesin delil etkisinin, yabancı mahkeme kararının kendi hukukuna göre kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade edeceği belirtilerek konuya açıklık getirilmiştir”*.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 3.4.2012 tarihinde karar düzeltme aşamasında verdiği hükmünde, tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme ilamının, bu ilamı veren mahkemenin hukukuna göre kesinleştiği anda kesin hüküm ve kesin delil etkisinin doğacağını ifade etmiştir. Eğer yabancı mahkemece verilen boşanma ilamı, kesin hüküm ve kesin delil etkisini, Türk mahkemesince verilen tanıma kararıyla doğursaydı, o zaman tanıma davasını açan koca tanıma davası sırasında ölünce dava konusuz kalacaktı ve reddedilecekti. Böyle bir durumda mirasçılarının da tanıma davasına müdahil olup davayı devam ettirme-

de hukukî yararları olmayacaktı. Ancak 5718 sayılı MÖHUK'un 59. maddesi uyarınca, yabancı ilam, bu ilamı veren mahkemenin usul hukukuna göre kesinleştiği andan itibaren kesin hüküm ve kesin delil etkisini doğurmaktadır. O halde yabancı mahkeme tarafından boşanma ilamı kesinleştikten sonra eşlerden birinin ölmesi halinde sözkonusu yabancı boşanma ilamı, Türk mahkemesince tanınmasına karar verilmesi kaydıyla diğer eşin mirasçılığına engeldir. Nitekim Yargıtay 2. Hukuk Dairesi isabetli bir şekilde bu hususa değinmiştir. *Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'ne göre, "yabancı mahkeme ilamının kesin hüküm veya kesin delil etkisi, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade edeceğine (5718 sayılı MÖHUK md. 59) göre, yabancı ilamın tenfizini ve tanınmasını isteyen davacının dava sırasında ölmü halinde, ölenin yasal mirasçılarının davaya devam etmesinde ve tenfiz veya tanıma kararı almasında miras hukuku açısından hukukî yararı vardır (5718 sayılı MÖHUK md. 52)".*

Buna karşın, 2. Hukuk Dairesi'nin, 3.4.2012 tarihli kararına ilişkin muhalefet şerhinde ise, 5718 sayılı MÖHUK'un 59. maddesi göz ardı edilerek, yabancı boşanma ilamının kesin hüküm ve kesin delil etkisi, Türk mahkemesi tarafından tanıma kararı verilmesine bağlanmıştır. *Muhalefet şerhinde, eşler arasındaki evlilik birliğinin ölüm ile sona erdiği; ölümden sonra yabancı boşanma ilamının tanınması kararının verilmesiyle evlilik birliğinin yeniden sonlandırılacağı; evliliği yeniden sonlandıran yabancı boşanma ilamının tanınması kararının, ölüm ile eşin kendiliğinden kazandığı miras hakkını ortadan kaldırması nedeniyle kamu düzenine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Muhalefet şerhine göre, "ölüm ile sona eren evliliğin daha sonra açılan bir dava ile başka bir sebeple "yeniden" sonlandırılması mümkün değildir. Aksi düşünce ölüm ile "kendiliğinden" kazanılan haklara yönelik Türk mahkeme kararlarına aykırılık oluşturacağı için Türk kamu düzenine açık aykırılık teşkil eder. 5718 sayılı Kanuna göre dava açma hakkı verilen ilgililer sadece "devam eden" evliliklerde bu yetkilerini kullanabilir. Farklı düşünüyorum".* Muhalefet şerhi, 5718 sayılı MÖHUK'un 59. maddesine aykırıdır.

Sonuç

Milletlerarası özel hukuk alanına ilişkin Yargıtay kararlarının önemli bir kısmı yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizine iliş-

kindir. Tanıma veya tenfize ilişkin hükümlerin yorumu ve uygulanması ile ilgili Yargıtay kararları gerek öğreti ve gerekse uygulamacılar açısından tartışmasız bir değere sahiptir. Ayrıca Yargıtay'ın yol gösterici kararları sayesinde müphem veya tereddütlü meseleler berraklık kazanmaktadır. Bazen de verilen yanlış kararlar doktrine ilham kaynağı olmakta ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasına veya farklı yorumların yapılmasına sebebiyet vermektedir. Kısacası doğru da olsa yanlış da olsa milletlerarası özel hukukun geniş içeriğine dahil konuların incelenmesinde Yargıtay tarafından verilen kararlar tartışmasız bir öneme sahiptir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 3.4.2012 tarihli kararı, 5718 sayılı MÖHUK'un 52. maddesinin birinci fıkrasının nasıl yorumlanması gerektiği konusuna ışık tutmaktadır. 5718 sayılı MÖHUK'un 52. maddesinin birinci fıkrasına göre, kararın tenfiz edilmesinde veya tanınmasında hukukî yararı bulunan herkes tanıma veya tenfiz davası açabilir. Yabancı mahkemede görülen davada verilen boşanma kararının Türkiye'de sonuç doğurması için kural olarak bu davanın tarafları olan karı veya koca Türkiye'de dava açacaktır. Yabancı mahkemece karara bağlanan boşanma davasının tarafları olan eşlerin, yabancı ilamın Türkiye'de tanınması için dava açmada hukukî yararının olduğu konusunda tereddüt yoktur. Elbetteki bu durum yabancı mahkemece karara bağlanan boşanma davasının taraflarından her ikisinin veya sadece birinin Türk vatandaşı olması hali için geçerlidir. Eğer yabancı mahkemece karara bağlanan boşanma davasının taraflarının her ikisi de yabancı ise, o zaman Türkiye'de tanıma davası açılmasında hukukî yararın olup olmadığını her somut olayın özelliklerine göre değerlendirmek gerekir. Örneğin, Türkiye'de tutulan yabancılar kütüğüne kayıtlı olan yabancıların, yurt dışından aldıkları boşanma ilamlarının sözkonusu kütüğe işlenmesi için tanıma davası açmada hukukî yararlarının olduğunu kabul etmek gerekir. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun¹⁴, 8. maddesinde, Türkiye'de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli yabancılara mahsus ikamet tezkeresi alan yabancıların, yabancılar kütüğüne kaydedileceği ifade edilmiştir. Bu kütüğe kayıt edilen yabancılar, her türlü nüfus olaylarını nüfus müdürlüklerine beyan etmekle yükümlüdürler. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 8. ve 69. maddelerine istinaden Bakanlar Kurulu tarafından Türkiye'de Oturan

¹⁴ RG 29.4.2006/26153.

Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik¹⁵ hazırlanmıştır. Yönetmelik, Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli ikamet tezkeresi alan yabancıları kapsamaktadır. Yabancıların nüfusa ilişkin işlemleri, yerleşim yerlerinin bulunduğu nüfus müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Yabancıların nüfus kayıtları aile esasına göre tutulmaktadır. Yabancılar kütüğünde doğum, evlenme, boşanma, evliliğin feshi veya iptali, evlat edinme, tanıma, soy bağının düzeltilmesi, ölüm, gaiplik gibi kişisel durumda değişiklik meydana getiren olaylar işlenmektedir. Boşanma da yabancılar kütüğüne kaydedileceğinden, yabancıların, yurt dışından aldığı boşanma kararının Türkiye’de tanınması davası açmada hukukî yararı vardır.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 3.4.2012 tarihli kararına konu olan ve yabancı ülkede görülen boşanma davasının tarafları Türk vatandaşlarıdır. Koca, yabancı mahkemece verilen boşanma kararının Türkiye’de tanınması için dava açmıştır. Ancak tanıma davası sonuçlanmadan vefat etmiştir. Yabancı mahkemede görülen boşanma davasına taraf olmayan mirasçılar bu davaya devam etmesinde hiç şüphesiz hukukî yararları vardır. Çünkü yabancı boşanma ilamının tanınması halinde, mirastan daha fazla pay alacaklardır. Boşanan kadın mirasçı olamayacağı için kadına düşen mirasın tamamı diğer mirasçılar arasında pay edilecektir. Yargıtay, incelememizin konusunu teşkil eden 3.4.2012 tarihli kararın yanı sıra 5718 sayılı MÖHUK’un yürürlüğe girdiği tarihten beri verdiği kararlarında 52(1). maddede yer alan “hukukî yararı olan herkesin tanıma veya tenfiz davası açması” hükmünü isabetli bir şekilde yorumlamaktadır.

¹⁵ RG 20.10.2007/26325.

Kaynakça

- ANSAY, Sabri Şakir; *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. bası, Ankara 1960.
- BERKİN, Necmeddin; *Medeni Usul Hukuku Esasları*, İstanbul 1969.
- BİLGE, Necip/ Ergun ÖNEN; *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. bası, Ankara 1978.
- ÇELİKEL, Aysel; *Milletlerarası Özel Hukuk*, 12. bası (Çelikel/Erdem), İstanbul 2012.
- EKŞİ, Nuray; *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna İlişkin Yargıtay Kararları*, İstanbul 2010.
- EKŞİ, Nuray; *Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları*, İstanbul 2007,
- EKŞİ, Nuray; *Milletlerarası Özel Hukuk I Pratik Çalışma Kitabı*, 4. bası, İstanbul 2012.
- NOMER, Ergin; *Devletler Hususî Hukuku*, 19. bası, İstanbul 2012.
- ÖNEN, Ergun; *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara 1979.
- PEKCANITEZ, Hakan/ Muhammet ÖZEKES / Oğuz ATALAY; *Medeni Usul Hukuku*, 9. bası, Ankara 2009.
- POSTACIOĞLU, İlhan; *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. bası, İstanbul 1975.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim; *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. bası, İstanbul 2000.
- KURU, Baki; *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt 2, 6. bası, İstanbul 2001.
- KURU, Baki/ Ramazan ARSLAN / Ejder YILMAZ; *Medeni Usul Hukuku*, 21. bası, Ankara 2010.
- MUŞUL, Timuçin; *Medeni Usul Hukuku*, 2. bası, Ankara 2009.